

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
англійської філології
Прикарпатського національного
університету
імені Василя Стефаника

студентка факультету
іноземних мов
Прикарпатського національного
університету
імені Василя Стефаника

РОЛЬ ПРИЙОМУ КОНТРАСТУ В РОМАНІ ДЖ.Д. СЕЛІНДЖЕРА «НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ»

Джером Девід Селінджер – видатний американський письменник ХХ століття. Єдиний роман і тринадцять оповідань, які він написав, зробили його всесвітньо відомим. Незважаючи на те що з 1959 року й до дня його смерті у 2010 році не з'явилося ні одного нового твору письменника, той невеликий спадок, який він залишив, продовжує підтримувати інтерес до нього й серед читачів, і серед дослідників. Роман «Над прірвою у житті» й забороняли, і рекомендували для вивчення в коледжах, але незмінним залишався той факт, що він постійно перевидавався і що ним захоплювалися в різних країнах. Неоднозначними були й оцінки, які давалися роману.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що творчість Дж.Д. Селінджера досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними літературознавцями (Ю. Покальчук, Р. Козленко, А. Гаврилюк, Н. Ільїнська, Ф. Гвінн, Дж. Блотнер, І. Френч, Г. Гренвальд, Дж. Міллер). Але увага приділялася в основному тематиці, проблематиці, жанровим особливостям, символіці та мові роману. Сучасні дослідження характеризуються підвищеною цікавістю передусім до образів роману, його жанру й типу головного героя. Праці Х. Таранкової присвячені дослідженню предметних образів роману, які мають певне символічне значення й характеру зв'язку цих образів із внутрішнім світом героїв [4]. Н. Шалімова розглядає роман «Над прірвою у житті» як роман-виховання [7]. Л. Козубенко порушує проблему екзистенції героя, який увібрав у себе одну з найсуттєвіших, суперечливих сторін американської свідомості, американського духу – індивідуалістичне бунтарство [2]. Варто зауважити, що оригінальність стилю роману залишає можливості для подальшого дослідження. З погляду функціонування в ньому прийому контрасту роман не розглядався.

У літературознавчій енциклопедії подається таке визначення контрасту: контраст (*франц.* “*contraste*” протилежність) – різко окреслена протилежність у рисах характеру, властивостях предметів чи явищ, що використовується як композиційно-стилістичний прийом. Основою контрасту є антитетичний принцип [3, с. 519]. На думку І. Франка, цей прийом є одним із наймогутніших способів поетичного малювання [6, с. 14]. За визначенням Н. Грині, термін «контраст» є складним, багатоаспектним міждисциплінарним поняттям [1, с. 86]. Контраст як виражальне протиставлення реалізується саме через протилежність ознак, де в порівняно завершеному висловлюванні автор чинить сильний художній вплив на читача [1, с. 87].

Метою дослідження є аналіз роману Дж.Д. Селінджера з погляду функціонування в ньому прийому контрасту як літературного прийому, майстерно застосованого американським письменником. Актуальність дослідження полягає в тому, що аналіз роману в обраному ракурсі відсутній. Відповідно до мети, поставлено такі завдання:

- дослідити структуру й проблематику роману;
- продемонструвати специфіку використання прийому контрасту Дж.Д. Селінджером;
- визначити роль прийому контрасту в цьому творі.

Роман «Над прірвою у житті» побудований на контрасті між головним героєм Голденом Колфілдом і його оточенням, його однолітками, а також на контрасті між світом дорослих і світом дітей. Більше того сам образ головного героя є за своєю природою контрастним, контрастними є його прагнення. На перший погляд здається незрозумілим і навіть дивним, чому підліток із досить заможної сім'ї, який учиться в елітній закритій школі для багатіїв, може мати те, про що інші тільки мріють, впадає у відчай, у депресію, заглиблюється в самоаналіз і психоаналіз, ставить перед собою питання: як жити?

Образ головного героя є контрастним щодо його власної сім'ї. Голден засуджує старшого брата, який спокусився на славу і гроші: «Now he's out in Hollywood, D.B., being a prostitute» [10]. Він іронічно характеризує спосіб життя свого батька-юриста: «... if you're a lawyer. All you do is make a lot of dough and play golf and play bridge and buy cars and drink Martinis and look like a hot-shot» [10]. Батько хоче бачити Голдена в майбутньому студентом престижного навчального закладу, наприклад, Єльського або Принстонського університету, проте сам юнак навіть припускати не хоче такої можливості: «... I swear, I wouldn't go to one of those Ivy League colleges, if I was dying, for God's sake» [10]. Контрастне зображення життєвої позиції Голдена і його сім'ї ставить у романі проблему батьків і дітей.

У творі наявні два конфлікти: зовнішній і внутрішній, обидва є психологічними й обидва розкриваються за допомогою прийому контрасту. «Внутрішній конфлікт головного героя Голдена Колфілда – це конфлікт між прагненням бути дорослим і відразом до стилю життя дорослих» [5, с. 28]. Зовнішній конфлікт – це конфлікт Голдена із середовищем. Погляди головного героя на світ різко відрізняються від поглядів на світ, характерних для його середовища. Голден – нонконформіст, практично все, що сприймається його оточенням як норма, йому виглядає фальшивим і викликає в нього бурхливу, майже хворобливу реакцію. Зневага й огида до середовища, що його оточує, проявляється насамперед у конфлікті юнака зі школою. Голден прагне свободи, самовираження, можливості бути не таким, як усі, займатися тим, що цікаво йому. У школі ж натомість усе по-іншому. Типовими речами для більшості американських шкіл є акцент на значенні спорту й клубів за інтересами або братств. Спортсмени і члени таких братств традиційно викликають повагу й захоплення. Голден сприймає це вкрай скептично. На самому початку твору ми бачимо, що тоді, як уся школа йде на футбольний матч, він прямує на Томсенову гірку, звідки спостерігає за всім цим дійством. Для головного героя чуже та незрозуміле таке схиблення на футболі й на спорті загалом, він це висміює. Він не сприймає надання такої великої ролі перемогам і поразкам: «... you were supposed to commit suicide or something if old Pencey didn't win» [10].

Не сприймає Голден і типового для американського суспільства перенесення правил спортивної гри на життя, поділу людей на переможців і лузерів, застосування спортивних термінів до життєвих ситуацій. Його шкільний учитель містер Спенсер каже йому, що життя – це гра. Проте Голден не може збагнути, чому люди так легко й бездумно переносять правила спортивної гри на життя, для нього життя не така однозначна річ, як спортивна гра. Він уважає, що життя набагато глибше й складніше. Голден стверджує, що коли людина потрапляє в команду спритніших і дужчих, тоді можна й пограти, але коли вона в команді слабших, то про ніяку гру й мови бути не може, оскільки людина тоді в будь-якому випадку приречена на поразку, навіть якщо вона сильний гравець [10]. Більше ніж іронічним є ставлення Голдена й до братств: тоді як кожен хлопець у школі хоче приєднатися до одного з них, він їх засуджує, оскільки вони є доступними не для всіх, приймають туди враховуючи не стільки інтереси і здібності, скільки соціальне становище й зовнішність. Наприклад, Еклі не хотіли приймати до товариства тільки через те, що в нього були вугрі. Голдена здивував цей критерій відбору, який здійснювався не за розумовими здібностями. Ще більшим стало його неприйняття цього явища, коли він вступив в одне з таких товариств. Розповідаючи про це Фібі, він заявляє: «I don't even feel like talking about it» [10].

Голден не сприймає стандартизації – явища, типового для США 50-х років. Він обурюється атмосферою на уроках усного мовлення, на яких хлопців змушували виступати, чітко дотримуючись певної теми, і ніякі відхилення від теми, навіть ті, які сприяли її більш глибокому висвітленню, не допускалися. Коли Стредлейтер попросив Голдена написати йому твір-опис кімнати або місцевості, він уважає це надто банальним та описує бейсбольну рукавицю свого померлого брата Аллі. Голден постійно прагне самовираження, але оточення цього не розуміє. Стредлейтер ображається на нього, каже, що він його підвів, оскільки знає, що хорошу оцінку можна отримати тільки за стандартний твір.

Голден осуджує директора школи Елктон-хілл, який ставиться до людей відповідно до їхнього матеріального стану й зовнішнього вигляду. Коли чийсь батьки недостатньо гарно виглядали або ж були бідніше за інших одягнені, він тільки мимохідь із ними вітався й навіть не бажав заводити розмову. Аналізуючи поведінку директора, Голден заявляє: «I can't stand that stuff» [10]. Контраст між Голденом і його шкільними товаришами проявляється навіть у буденних побутових ситуаціях. Під час навчання в Елктон-хіллі він мешкав в одній кімнаті з хлопцем на ім'я Дік Слегл, який був не такий багатий, як інші хлопці в школі. Голден соромився того, що його валізи дорожчі, ніж Дікові, і ховав їх, щоб хлопець не почувався обділеним. Дік же витягав Голденові валізи з шафи та намагався видати їх за свої. Головний герой не може зрозуміти такої поведінки юнака, для нього такі речі не мають ніякого значення.

Контрастно змальовано й ставлення до дівчат Голдена і його сусіда по кімнаті Стредлейтера. Стредлейтер упевнений у собі, настирливий, він не переймається почуттями та емоціями своєї супутниці, для нього це не важливо, для нього дівчина – це іграшка. Саме через це Голден хвилюється, коли Стредлейтер іде на побачення із Джейн: «If you knew Stradlater, you'd have been worried, too... He was unscrupulous. He really was» [10]. Голден натомість поводить себе з представницями протилежної статі сором'язливо, невпевнено, дещо подитячому. «The trouble is, I get to feeling sorry for them» [10]. Голден бачить, що прагнення практично всіх його однолітків є стандартними – це робота, яка може принести багато грошей, власний будинок, машина: «... making a lot of dough, and riding to work in cabs and Madison Avenue buses, and reading newspapers, and playing bridge all the time, and going to the movies ...» [10]; «... study so that you can learn enough to be smart enough to be able to buy a goddam Cadillac some day...» [10]. Це мрія майже кожного американця, це стандартне уявлення про щасливе життя, яке особливо активно популяризувалося фільмами в 50-ті роки, різко контрастує з тою американською мрією про свободу, рівність і щастя для всіх, яка була записана в Декларації про незалежність. Колись висока американська мрія звелася в 50-ті роки до банального споживання, до егоїстичного прагнення комфорту й стандартних матеріальних благ. Тоді як його однолітки мріють про престижну роботу, про певний статус у житті, Голден уявляє, як колись стане автозаправником. Свій майбутній будинок він бачить не так, як його однолітки: «I'd have this rule that nobody could do anything phony when they visited me. If anybody tried to do anything phony, they couldn't stay» [10].

Контраст між прагненнями героя створює внутрішній конфлікт Голдена. З одного боку, він прагне стати дорослим, а з іншого боку, він не бажає стати одним із представників світу дорослих, у якому панує фальш і лицемерство. Ці контрастні прагнення роблять внутрішній конфлікт нерозв'язним, що призводить до нервового зриву Голдена. Про певне прагнення хлопця стати дорослим свідчить його неодноразове вихвалання своїм чубом із сивиною, його демонстративне вживання спиртних напоїв, те, що він викурює величезну кількість сигарет, замовляє собі в номер повію. Голден постійно створює ситуації, у яких не повинен був би опинитися підліток. Водночас світ дорослих відлякує та відштовхує його своєю нещирістю, стандартністю і дріб'язковістю. Тому Голден тепло відгукується тільки про тих людей, хто або ще не ввійшов у світ дорослих (наприклад, його сестричка Фібі), або вийшов із нього (черниці, яких він зустрів у буфеті на вокзалі), або тих, хто не встиг увійти у світ дорослих (його брат Алі, який помер; однокласник Джеймс Касл, який покінчив життя самогубством, викинувшись із вікна, але не зламався, не піддався однокласникам, які його принижували, не став конформістом).

У творі порушується проблема свободи особистості. 50-ті роки в Америці – це період маккартизму, період, коли обмежувалася свобода слова, існувала цензура, нав'язувалися певні стандарти й цінності. Усе, що робить і говорить Голден, становить контраст цим тенденціям. Колфілд постійно поводить себе не так, як усі. Наприклад, одягаючи свою червону мисливську шапку задом наперед, він кидає виклик своїм одноліткам, суспільству. Голден не розділяє захоплення своїх однолітків і суспільства загалом кіно й театром. Його враження від цих видів мистецтва становить контраст ставленню, характерному для його оточення, кіно й театр його дратують: «The goddam movies. They can ruin you. I'm not kidding» [10]. Хлопець не бажає жити за стандартами, в школі він хоче вчити тільки ті предмети, які його цікавлять.

Центральною проблемою роману є проблема вибору. Голден увесь час вагається, жити в суспільстві чи вийти з нього. Небажання жити в сповненому брехні та фальші дорослому світі породжує в образі Голдена ідею ескейпізму. Він неодноразово задумується про втечу: «... then I'd start hitchhiking my way out West... and in a few days I'd be somewhere out West where it was very pretty and sunny and where nobody'd know me and I'd get a job...» [10]. Це його прагнення усамітнення, простої роботи, простого життя контрастує з прагненням успіху в соціумі, який характеризує майже всіх, хто його оточує, яке нав'язується засобами пропаганди, кіно, школою та батьками.

Увесь час блукаючи Нью-Йорком, Голден прагне від людей тільки одного – розуміння. Він почувався страшенно самотнім у цьому величезному місті. Тоді як оточуючі спілкуються, веселяться, насолоджуються музикою, кіно, театром, Голден почувався чужим, зайвим у цьому світі. «New York's terrible when somebody laughs on the street very late at night. You can hear it for miles. It makes you feel so lone-some and depressed...» [10]. Він увесь час збирається подзвонити Джейн Галлахер, але ніяк не може наважитися, постійно намагається з кимось поговорити: з дівчатами в барі, які його просто ігнорують, із водієм таксі, якого він доводить до сказу своїми випитуваннями про качок із Центрального парку. Голдена протягом усього твору цікавить питання, куди діваються качки взимку, і це становить контраст стандартним зацікавленням, характерним для його оточення. Він почувався так незатишно, як качки взимку, і теж хотів би кудись подітися, схватися від світу. Цей мотив ескейпізму є контрастним щодо типово американського прагнення самоствердження через успіх.

Контрастні зміни спостерігаються в психологічному стані Голдена в певних ситуаціях. Наприклад, коли до нього в номер мала прийти повія, перед зустрічю з нею він хвилювався, сподівався отримати якийсь досвід, уважав, що це буде корисним, і почувався впевненим у своєму рішенні й дорослим: «I figured if she was a prostitute and all, I could get in some practice on her, in case I ever get married or anything» [10]. Проте, коли вона покидає його, він почувався просто жалюче: «Boy, I felt miserable. I felt so depressed, you can't imagine» [10]. Під тиском ліфтера Моріса, який вимагав у нього гроші, Голден просто розплакався. А пізніше, коли залишився в номері сам, почав уявляти, ніби в нього в животі куля. Його стан у цій ситуації стає критичним: «I felt like jumping out the window. I probably would've done it, too, if I'd been sure somebody'd cover me up as soon as I landed» [10].

Зрештою, Голден розуміє, що йому ніде не заховатися від світу дорослих, він мусить стати дорослою людиною, взяти на себе відповідальність, не тільки за себе самого, а й за інших. Саме ця готовність узяти на себе відповідальність за життя інших є ознакою його дорослішання. Голден хоче оберігати дітей, які грають над прірвою: «... I have to catch everybody if they start to go over the cliff... I'd just be the catcher in the rye ...» [10]. І це знову становить контраст тому, як мріють жити його однолітки, коли подорослішають.

У результаті дослідження роману виявлено, що за допомогою прийому контрасту розгортаються й внутрішній, і зовнішній конфлікти розглянутого твору, розкриваються центральні проблеми та образи роману. Контраст є одним із основних образотворчих принципів цього твору. Образ головного героя є контрастним щодо його сім'ї, його оточення. Його погляди й цінності контрастні щодо загальноприйнятих. Контраст сприяє загостренню соціальної проблематики твору, в якому виявлено антитези: конформізм і нонконформізм, свобода самовираження і стандартизація. Контраст забезпечує поглиблення психологізму (контрастні прагнення й переживання героя, контрастні реакції героїв на соціальні явища). Контраст надає динамічності розвитку сюжетної дії та підсилює художній ефект.

Проведене дослідження відкриває можливості для поглибленого й комплексного вивчення особливостей роману Дж.Д. Селінджера «Над прірвою у житті», а також для теоретичних досліджень та узагальнень щодо ролі контрасту в літературних творах.

Література:

1. Гриня Н. Контраст як семантико-функціональна категорія тексту. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Іноземні мови». 2012. Випуск 19. С. 86–93.
2. Козубенко Л. Проблема екзистенції головного героя у романі Дж. Селінджера «Ловець у житті». Young scientist. 2017. Вип. 1. С. 281–284. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/66.pdf> (дата звертання 20.01.2018).
3. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ: Академія, 2007. Т. 1. 609 с.
4. Таранкова К.А. Символика предметных образов в романе Дж. Сэлинджера «Над пропастью во ржи». Казань: Общество с ограниченной ответственностью «Издательство Молодой ученый», 2017. Вип. 18. С. 375–378. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29105855>.
5. Телегіна Н.І., Романчук Ю.М. Жанрові особливості твору Дж.Д. Селінджера «Над прірвою у житті». Filologické vědy. Praha: Education and Science, 2015. Вип. 11. С. 27–31.
6. Франко І.Я. Із секретів поетичної творчості. URL: http://ukrlit.org/faily/avtor/franko_ivan_yakovych/franko-iz-sekretiv-poetichnoii-tvorchosti.pdf (дата звернення : 04.12.2017).
7. Шалимова Н.С. Роман Дж.Д. Селінджера «Над пропастью во ржи» как роман-инициация. Тамбов: Грамота, 2014. Вип. 4. Ч. III. С. 202–205. URL: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2014_4-3_56.pdf (дата звертання: 20.02.2018).
8. Шалимова Н.С. Тип героя в романе Дж.Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи». URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/tip-geroia-v-romane-dzh-d-selindzhera-nad-propastyu-vo-rzhi>.
9. Яшникова Н.В. Своеобразие главного героя романа Дж.Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи». Вопросы духовной культуры. Серия «Филологические науки». С. 119–123. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25031/31-Yashnikova.pdf?sequence=1>.
10. Salinger J. The Catcher in the. URL: http://royallib.com/read/Salinger_Jerome/THE_CATCHER_IN_THE_RYE.htm.

Анотація

Н. ТЕЛЕГИНА, О. ХРИСТУК. РОЛЬ ПРИЙОМУ КОНТРАСТУ В РОМАНІ ДЖ.Д. СЕЛИНДЖЕРА «НАД ПРІРВОЮ У ЖИТІ»

У результаті детального дослідження структури, проблематики й образів роману з'ясовано, що роман побудовано на антитезах (між світом дорослих і світом дітей, конформізмом і нонконформізмом, свободою самовираження і стандартизацією). Образ головного героя становить контраст щодо його сім'ї, його однолітків. Погляди головного героя контрастні щодо загальноприйнятих. Контрастними є і його прагнення, з чого виникає внутрішній конфлікт. Зроблено висновки, що контраст у розглянутому романі сприяє розгортанню зовнішнього і внутрішнього конфліктів, загостренню соціальної проблематики, поглибленню психологізму твору, надає динамічності розвитку сюжету й підсилює художній ефект.

Ключові слова: контраст, проблема, нонконформізм, оточення, образ.

Аннотация

Н. ТЕЛЕГИНА, О. ХРИСТУК. РОЛЬ КОНТРАСТА В РОМАНЕ ДЖ.Д. СЕЛИНДЖЕРА «НАД ПРОПАСТЬЮ ВО РЖИ»

В результате детального исследования структуры, проблематики и образов романа выяснено, что роман построен на антитезах (между миром взрослых и миром детей, конформизмом и нонконформизмом, свободой самовыражения и стандартизацией). Образ главного героя является контрастным по отношению к его семье и его ровесникам. Взгляды главного героя составляют контраст общепринятым взглядам. Контрастным является и его стремление, что обеспечивает возникновение внутреннего конфликта. Сделан вывод, что контраст в рассмотренном романе способствует разворачиванию внешнего и внутреннего конфликтов, заострению социальной проблематики, углублению психологизма произведения, придает динамичность развитию сюжета и усиливает художественный эффект.

Ключевые слова: контраст, проблема, нонконформизм, окружение, образ.

Summary

N. TELEGINA, O. KHRYSYUK. THE ROLE OF CONTRAST IN J.D. SALINGER "THE CATCHER IN THE RYE"

On detailed investigating the structure, problems, and images of the novel we discovered that the novel is built on the antithesis (adults' world and children's world, conformism and nonconformism, the freedom of expression and standardization). The protagonist contrasts with his family and his environment. The protagonist's views contrast with conventional views. His desires are also contrasting what causes his inner conflict. A conclusion is made that contrast in the investigated novel gives an impulse to the development of both inner and outer conflicts, emphasizes social problems, deepens psychologism, makes the plot development more dynamic and makes the artistic effect stronger.

Key words: contrast, problem, nonconformism, environment, image.